

GOLDEN SCRIPTS

OLTIN BITIGLAR

2021 Vol. 1

**www.navoiy-uni.uz
www.goldenscripts.navoiy-uni.uz**

BOSH MUHARRIR	
Shuhrat Sirojiddinov	
 BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI	
Karomat Mullaxo'jayeveva (o'zbek)	
Qosimjon Ma'murov (ingliz)	
 MAS'UL KOTIB	
Ilyos Ismoilov	
 TAHRIR HAY'ATI	
Zaynobiddin Abdirashidov	
Karl Rayxl (Germaniya)	
Seyhan Tanju (Turkiya)	
Kamol Abdulla (Ozarbayjon)	
Vahit Turk (Turkiya)	
Isa Xabibeyli (Ozarbayjon)	
Benedek Peri (Vengriya)	
Teymur Kerimli (Ozarbayjon)	
Eunkyoung Oh (Koreya)	
Mark Toutant (AQSh)	
Boqijon To'xliyev	
Qosimjon Sodiqov	
Nurboy Jabborov	
G'aybulla Boboyorov	
Vali Savash (Turkiya)	
Kimura Satoru (Yaponiya)	
Hamidulla Dadaboyev	
Aftondil Erkinov	
Rashid Zohidov	
Baxtiyor Abdushukurov	
Almaz Ulvi (Ozarbayjon)	
Dilnavoz Yusupova	
Qo'ldosh Pardayev	
Elchin Ibrohimov (Ozarbayjon)	
Nodirbek Jo'raqo'ziyev	

MUNDARIJA	
 MATNSHUNOSLIK	
Muhammadjon Imomnazarov	
Olti devon muqoyasasi	3
 Sohiba Madirimova	
“Majmuayi muxammasoti ash-shuaroyi Feruzshohiy” to‘plamida Mutrib she’rlari	22
Ilova. Matn	38

ADABIYOTSHUNOSLIK	
Shuhrat Sirojiddinov	
Ahliy Sheroziy qasidasida Alisher Navoiy madhi	53
 Husniddin Eshonqulov	
Alisher Navoiy oshiqona g‘azallarining badiiy qurilishiga oid o‘ziga xosliklar	69
 Murtazo Saydumarov	
Haririy maqomalarida Qur’oniy iqtiboslar	87
 Ilyos Ismoilov	
Alisher Navoiyning “Saddi Iskandariy” dostoni debochasi badiiyati	101

TILSHUNOSLIK	
Samixon Ashirboyev	
Areal lingvistikada takson tushunchasi talqini	119

EDITOR IN CHIEF	
Shuhrat Sirojiddinov	
DEPUTY EDITOR IN CHIEF	
Karomat Mullakhojaeva (Uzbek)	
Kasimjon Mamurov (English)	
EXECUTIVE SECRETARY	
Ilyos Ismailov	
EDITORIAL BOARD	
Zaynabiddin Abdirashidov	
Karl Rechl (Germany)	
Isa Habibeyli (Azerbaijan)	
Benedek Peri (Hungary)	
Teymur Kerimli (Azerbaijan)	
Eunkyung Oh (Korea)	
Mark Toutant (USA)	
Bakijan Tukhliev	
Kasimjan Sadikov	
Nurboy Jabborov	
Gaybullah Babayarov	
Vali Savash (Turkey)	
Onal Kaya (Turkey)	
Kimura Satoru (Japan)	
Vahit Turk (Turkey)	
Seyhan Tanju (Turkey)	
Aftandil Erkinov	
Rashid Zahidov	
Atabek Juraboev	
Bakhtiyar Abdushukurov	
Almaz Ulvi (Azerbaijan)	
Yusupova Dilnavoz	
Kuldosh Pardaev	
Elchin Ibrahimov (Azerbaijan)	
Nodirbek Jurakuziev	

CONTENTS	
TEXTOLOGY	
Muhammadjon Imomnazarov	
The comparison of the six diwans (poetry)	3
Sohiba Madirimova	
Mutrib's mukhammasses in the collection "Mazhmui mukhammasoti ash-shuaroi Feruzshakhiy"	22
Appendix. Text	38
LITERATURE	
Shuhrat Sirojiddinov	
The praise (madh) of Alisher Navoi in the qasida by Ahli Shirazi	53
Husniddin Eshonkulov	
Peculiarities of the artistic construction of Alisher Navoi's romantic ghazals	69
Murtazo Saydumarov	
Qur'anic quotes in Hariri maqamats	87
Ilyos Ismoilov	
The poetry of the preface (debacha) of Alisher Navoi's epic "Sadd-i-Iskandari"	101
LINGUSTICS	
Samikhon Ashirboev	
The interpretation of the concept of taxon in areal linguistics	119

ADABIYOTSHUNOSLIK

LITERATURE

Ahliy Sheroziy qasidasida Alisher Navoiy madhi

Shuhrat Sirojiddinov*

Abstrakt

Sharq mumtoz adabiyoti janrlari orasida qasida janri nisbatan qadimiyroq bo'lib, badiiy tafakkur taraqqiyotida muhim ahamiyat kasb etgan. Shu bilan birga madh klassik adabiyotda eng keng tasvirlangan masalalardan biri va u qasida janri bilan baqamti rivojlanib borgan. Qasida janri va madh masalasi adabiyotimiz tarixida shu qadar bog'lanib ketganki, ularni bir-birisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Ushbu kichik tadqiqotda muallif mazkur ikki masalani birgalikda tahlil etgan.

Maqolada fors-tojik adabiyotining vakili Ahliy Sheroziyning Alisher Navoiyga bag'ishlangan masnu' (san'atlarga boy) qasidasi haqida so'z boradi. Muallif Navoiy yozgan masnu' qasida Sheroziyga ilhom berganligini ta'kidlar ekan, qasida baytlarini tahlil qilish asnosida undagi har bir misrada shoirning fazilatlarini ta'rif etilganligini tarixiy faktlar vositasida dalillagan.

Kalit so'zlar: *qasida, madh, masnu', tarsi', poetik usullar, tazkira.*

Ko'plab shoir va olimlar buyuk saxovatpesha, ilm-fan, adabiyot va san'at homiysi bo'lgan Alisher Navoiyga hayotlik davridayoq minnatdorlik yuzasidan go'zal qasidalar bitganlar. Shunday qasidalardan biri Ahliy Sheroziy qalamiga mansub bo'lib,

* Sirojiddinov Shuhrat Samariddinovich - filologiya fanlari doktori, professor, Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

e-pochta: shsirojiddinov@navoiy-uni.uz

ORCID ID: 0000-0002-6928-6292

o'rta asrlar she'riyatida juda kam uchraydigan "masnu' qasida", ya'ni Sharq poetik san'atlari vositasida yoziladigan qasida turida Alisher Navoiy nomiga muvashshah etib tuzilgan [Сирождидинов 1991, 3-10].

Mavlono Ahliy Sheroziy XV asrning ikkinchi yarmi, XVI asrning boshlarida yashab o'tgan bo'lib, o'z davrining yetuk shoirlaridan hisoblangan. Bunga ko'pgina tazkiralarda uchrovchi u haqdagi iliq so'zlar, shoirning bizgacha saqlanib kelgan kulliyotidagi rang-barang g'azallarining yuqori saviyasi dalolat bera oladi. Devondan tashqari uning "Sham va parvona", "Sehri hilol" nomli ikki dostoni ham mavjud.

Alisher Navoiy "Majolis un-nafois" tazkirasida shoir to'g'risida shunday yozadi:

"Mavlono Ahliy Sherozliqdur. Hamonoki, tolibi ilmli'gi bor. Nazmlardin har sinf she'rda mahoratlig' kishidir, bataxis qasida uslubida. Necha qatla Sherozdin rangin qasidalar aytib yuborib erdi. Bu yaqinda Xoja Salmon Sovajiy masnu' qasidasig'a javob aytib, bip g'arib ruboiy dag'i izofat qilib yuboribdur" [Навоий 2011, 408].

Ko'rinib turibdiki, Ahliy Navoiyning xos ehtiromiga sazovor bo'lgan ijodkorlardan. Fursat Sheroziyning "Osori ajam" tazkirasida ham sherozlik shoir va ahli ilm haqida keltirilgan ma'lumotlar ichida quyidagilar e'tiborga loyiqdir:

"...Mavlono Ahliy Sheroziy – nomash Muhammad, mavludash Sheroz, az jumlayi urafoyi sohibi joh buda va dar fununi she'r, xossa qasoidi masnuiya kamoli mahoratro doshta, dar muqobili qasidayi masnuiyayi Xoja Salmon Sovajiy se qasida dar madhi Amir Alisher gufta va behtar az on gufta va onho dar nazdi faqir mavjudast va masnavi mavsum ba "Sehri hilol"ki, dar har she'r se san'at az sanoyi'i ilmiy-badiiy ba kor burdaki, aql dar on hayronast va o'ro niz devone hast kabir, davoze dah hazor bayt va risola dar ilmi muammo, risolae dar ilmi aruz va qofiya. Qariyb hashtod sol umr namuda, dar sanayi 942 hijriy vafot yofta, dar tarafi dasti chapi xoja (Hofiz Sheroziy – Sh.S.) madfunast" [Sheroziy 1896, 471].

(...Mavlono Ahliy Sheroziy, ismi Muhammad bo'lib, Sherozda tavallud topgandir. U oliy martabali donishmandlardan bo'lib, she'r fanida, ayniqsa, masnu' qasidalar bobida mahorat kamolotidadir. Xoja Salmon Sovajiy yo'lida Amir Alisherni madh etib uch qasida aytgan va undan ham yaxshiroq aytgandir. Ular (qasidalar – Sh.S.) faqirning yonida mavjuddir. Shuningdek, "Sehri hilol" nomli masnaviysi borkim, har she'rida ilmiy-badiiy san'atlardan uch san'at ishlatilganki, aql unga hayron. Uning 12 ming baytli devoni ham bor,

muammo, aruz va qofiya ilmlariga oid risolalari mavjud. Qariyb 80 yil umr ko'rib, 942-hijriy yilida vafot etdi. Xojaning chap tapafida dafn etilgan" (tarjima bizniki – Sh.S.)).

Shu kabi fikrlar "Majolis ul-mo'minin" tazkirasida ham uchraydi [Шуштарий XIX, 514]. Yuqoridagi tazkiralardan Ahliy Sheroziy mohir qasidanavis shoir ekanligi anglashilmoqda. Y.E.Bertels "Navoiy" monografiyasida Ahliy Sheroziy haqida so'z yuritar ekan, uning uch qasida yozganligini, ular Navoiy, Sulton Ya'qub Oq-quyunlining birodari Yusufshoh va Shoh Ismoil Safaviyga bag'ishlanganligini aytib o'tadi [Бертельс 1965, 39]. "Osori ajam"dagi qaydni hisobga oladigan bo'lsak, u Alisher Navoiy madhida bir emas, balki uch qasida yozgan bo'lib chiqadi. Qasida ko'chirilgan qo'lyozma tepasidagi "Qasidayi avvali dar madhi Amir Alisher" yozuvi ham bunga dalildir. Bunga Navoiyning "necha qatla (!) Sherodzin rangin qasidalar aytib yuborib erdi" degan fikrini ilova qilsak, bu uch fikr bir-birini tasdiqlagandek tuyuladi. Lutfali Ozarning "Otashkada" tazkirasida ham "Osori ajam" ma'lumotlariga ohangdosh so'zlar mavjud:

"...Mavlono Ahliy saromadi fusahoyi zamon va sardaftari fusahoyi suxandon va dar fununi she'r dar kamoli mahorat va qasoidi masnu' (ko'plik formasida kelayotganligiga e'tibor bering – Sh.S.) dar muqobili Sayid Zulfiqor Shirdoiy va Xoja Salmon Sovajiy dar madhi Amir Alisher Navoiy gufta va beh az har du gufta ..." [Ozar № 793, 253^a].

(... Mavlono Ahliy zamon fasihlari saromadi, suxandon fasihlar boshchisi va she'r fanida mahorat kamolatidadir, Sayid Zulfiqor Shirdoiy va Xoja Salmon Sovajiy uslubida Amir Alisher Navoiyga masnu' qasidalar bag'ishlagan va ularning har ikkovidan ham yaxshiroq aytgan (tarjima bizniki – Sh.S.)).

Qo'limizda mavjud bo'lgan masnu' qasida Amir Alisher nomiga muvashshah tarzida bitilgan bo'lib, hajmi 150 baytdan iborat. Qasida O'zFASHI qo'lyozmalar fondida saqlanayotgan 2206-inventar raqamli "Kulliyoti Ahliy Sheroziy" devonining oxiriga joylashtirilgan bo'lib, chiroyli, nafis nasta'liq xatida ko'chirilgan.

Ahliy qasidani yozib tugatgach, shaxsan o'zi Hirotga kelib, Navoiyga taqdim etgan. Bu haqda Amin Ahmad Roziy o'zining "Haft iqlim" tazkirasida qayd etishni lozim topganligi diqqatga sazovordir: *"... mavlono Ahliy bo safoyi zehni salim va zukkotab'i mustaqim, az jami'i shuaroyi zamonayi xud imtiyozi farovon dosht... pas az onki ba Hirot tavajjuh namud, qasidayi masnu'yi Xoja Salmonro ma' ziyodati tatabbu' namuda ba nomi Amir Alisher muvashshah gardonid va silae*

arjmand yoft” [Roziy, № 617, 83^a].

(... mavlono Ahliy salim zehning pokligi, zukko ta’bligi bilan o’z zamonasining jami shoirlari o’rtasida ancha imtiyozga ega edi. ... Hirotga kelganidan so’ng Xoja Salmonning masnu’ qasidasiga ortig’i bilan tatabbu’ qilib, Amir Alisher nomiga muvashshah etdi va munosib taqdirlandi (tarjima bizniki – Sh.S.)).

Qasida debocha bilan ziynatlangan. Unda qasidaning Amir Alisherga bag’ishlanganligi haqida so’z yuritilgan:

“... Ba’d az farog’i mutolaa va mushohadayi sanoe’yi badoe’yi qasidayi masnu’ ki raqamzadayi kilki latoyif shiyor, mafxar ush-shuaro Xoja... Salmon Sovajiy ast ... ba tariqi tatabbu’ insho namuda shud muvashshah ba alqobi sharif, badavvuni in sinoat va xuruji in bizoat, amiri kabiri olami adl, amiru-l-umaro, maliho al-fuzalo, muloz al-fuqaro, asad al-maorik, Shibliy al-masoliku-l-umm al-islom va-l-muslimin, nizomu-l-xaq va-d-davla va-d-dunyo va-d-din Alisher.

Bayt:

Onki nash’u namoyi gulshani dahr,

Hama az oftobi himmati o’st.

Surxpo’yi-i fazl imro’z

Chun aqiq, az suxayli davlati o’st.

(Shoirlar faxri Xoja Salmon Sovajiyning latif qo’li bilan yozilgan masnu’ qasidani mutolaa qilib bo’lgandan so’ng, tatabbu’ qabilida odil olamning ulug’ amiri, amirlar amiri, fozillar Malihosi, faqirlar pushtipanohi, sheri maydon, islom va musulmlar ummati maslamlari Shibliysi, din, dunyo, davlat va haqiqat nizomi Amir Alisherning sharif nomiga muvashshah etib yozildi.

Bayt:

Ulkim, dahr gulshanining nash’u namosi, barcha uning himmat oftobi nuridan bahramand. Bugun fazl ahli yuzining aqiq kabi qizilligi (ruhi bardam, baxtiyorligi) uning davlati suhaylidandir (yulduzidandir) (tarjima bizniki – Sh.S.)).

Qasida bir baytdan to’rt baytgacha bo’lgan 69 banddan yoxud qit’adan iboratdir. Har banddan bir masnu’ bayt istixroj qilinadi, ya’ni chiqariladi. Bunday masnu’ baytlar soni 70 taga yaqin. Biz ushbu ishimizda e’tiborni Navoiy madhiga qaratayotganimiz uchun ham qasidaning yozilish uslubi, poetik mahorati haqida to’xtalmaslikni lozim ko’rdik. Faqat ikki og’iz so’z masnu’ qasida tarixi haqida.

Ma’lumki, Sharq poetik san’atlarini qay darajada ishlatish ijodkorning mahorat darajasiga bog’liq. O’rta asrlar shoirlari o’z

asarlarida nutq badiiy vositalarining turli-tuman shakllarini qo'llab, o'z mahoratlarini namoyish qilganlar. Ayniqsa, XIV asr shoiri Salmon Sovajiy boshlab bergan, o'nlab poetik san'atlarni o'z ichiga olgan masnu' qasida uslubi bu yo'nalishda eng yuqori cho'qqiga ko'tarildi. Keyingi asrlarda ham ko'pchilik shoirlar badiiyat olamida kuch sinashish vositasi sifatida qasidayi masnu' yozishga qo'l urganlar va Salmon qasidasiga tatabbu' yozganlar. Ma'lumotlarga qaraganda, Sohib Balxiy, Fasih Rumiy, Darvish Mansur Sabzavoriy, Hofizali Jomiy, Ahliy Sheroziy, Qatiliy kabi fors-tojik shoirlari qatorida Navoiy ham tatabbu' qilgan ekan. Alisher Navoiy bu haqda shunday yozadi: ... yana suxanpardozi ustozli oliyshon Xoja Kalimiddin Salmonki, qasida maydonining chobuksuvoridir va o'z zamonining benazir suxanguzori, mashhurdurki, chun masnu' qasidasi tartibig'a qalam surubdur, o'n sekkizda itmom yetkurubdur. Voqean ishe qilibdurki, nazm ahli aning taammuqida hayron va taammulida sargardondurlar. Tarsi' san'atikim, matla'din o'zga baytda bo'la olmas, ul qasidaning agarchi mustaxraj matlayi rostdur, ammo asli matla'da avvalgi misraning bir lafzida taxalluf qilibdur va matla' budurkim:

Safoyi safvati po'yat birext obi bahor

Havoyi jannati ko'yat bibext mushki totor.

Bu matlaga tatabbu' qilg'on ko'p suxanvarlar va nazm-gustarlar chun muqobalada debdurlar, lat yebdurlar. Bu faqirning matlayi budurkim:

Chunon vazid ba bo'ston nasimi fasli bahor,

K-az on pasid ba yopon shamimi vasli nigor

[Навоий 2011, 530].

Ahliy Sheroziy o'z qasidasini shunday boshlaydi:

Nasimi kokuli mushkin k-orost chun tu, nigor

Shamimi sunbuli purchin kujost mushki tator.

Shamim xezad az ohu vale na z-in xushtar,

Nasimi gul vazad, ammo chunin na anbarbor.

(Senga yarashgan mushkli kokiling shabadasi, jingala sochingning xushbo'yligi shunchalikki, totor mushkiga yo'l bo'lsin. Ohudan ham xushbo'y hid taraladi, ammo bunchalik yoqimli emas, guldari shabada ta'sirida yoqimli hid taralsa ham bunchalik xushbo'y emas (tarjima bizniki – Sh.S.)).

Agar Navoiy va Ahliy masnu' qasidalari matlasini solishtirib

ko'rsak, shu narsa ayon bo'ladiki, Navoiy yozgan masnu' qasida Ahliygah ilhom bergan. Sababi Ahliy ulug' shoirga madh yozayotganligi uchun ham qasida boshidayoq uning baytiga mos so'zlar topa olgan, Navoiyning "bahor faslining nasimi yetib, undan do'stlarga yor vaslining xushbo'y hidi keldi" baytiga hamohang ravishda qasida nasibiga kirishgan. Bizningcha, bu o'ziga xos poetik usul bo'lib, Navoiyda qasidaga nisbatan ijobiy kayfiyat tug'dirgan bo'lsa, ajab emas.

Ahliy qasida yozish qonun-qoidalariga binoan uzundan-uzun kirish qismi – nasibdan so'ng maqsadga ko'chadi:

*Payi chi basta zabon, gashta gum zi xud bulbul,
Magar kushoda zabon sohibi yamin-u yasor.
Nizomuddin Alisher peshayi islom,
Ki yoft lavh-u qalam az shiorash istehzor.
Umur-i hashmat az o'xotami pazirufta
Rumuzi hikmat az o' noshenufta dar asror.*

(Ne sababdan bulbul jimib qoldi va o'zligin yo'qotdi? Nahotki o'ng-u so'l sohibi (borliq) tilga kirgan bo'lsa. Nizomiddin Alisher, u-islom peshvosi, lavh-u qalam uning shioridan madad olgandir. Uning buyuk ishlari tarixda muhrlangandir, uning sirli hikmatlari sirlar olamida eshitilmagan (tarjima bizniki – Sh.S.)).

Sheroziy ushbu band – gurizgohdan quyidagi san'at-baytni istixroj etadi:

*Bezabon gashta zi xud bulbul, dilso'xta rafta,
Magar az sohibi sayf-u qalam ash'ore shenufta.*

(Bulbul tilidan ayrilib, jigar-bag'ri ezilib ketdi, nahotki, qilich-u qalam sohibining she'rlarini tinglagan bo'lsa? (tarjima bizniki – Sh.S.)).

Navoiyning she'rlari shunchalik musiqiy, dilkash va navoliki, uni eshitib hayratda qolgan bulbulning tili tutilib, ovozi chiqmay qoldi, demoqchi shoir.

Mazkur istixrojiy baytlar qasidaning asosiy matniga aloqador bo'lmasa-da, ammo undagi g'oyaga xizmat qiladi, ya'ni ular ham o'z mazmuni ila Alisher Navoiy madhini yorqinroq bo'yoqlarda ko'rsatishga hissa qo'shadi.

Alisher Navoiy so'z san'atini oliy cho'qqisiga ko'targanligi va suxan ahliga homiylik qilganligi zamondoshlarining chuqur ehtiromiga sabab bo'lgan:

*Muravvaje, ki chunon toza soxt joni suxan,
Ki basta chashmi xirad az tasavvurash, angor.*

(Homiykim, suxan jonini shunday toza (yangi) qildiki, xirad (aql) ko'zi buni tasavvur qilishga ojiz (tarjima bizniki – Sh.S.))

*Maloyik az talabi hamdamish bar dar-u bom,
Muluk az tamayi mahramish bar darbor.*

(Mirning obro'-e'tibori so'z san'atkori sifatida shunchalik oshdiki, sultonlar uni o'zlariga yaqin qilish uchun saroylarida, maloyiklar unga hamdam bo'lishi uchun hamma joyda muntazirdirlar (tarjima bizniki – Sh.S.))

Navoiyning o'zi ham so'z buyukligi yo'lida barchaga hamdam-u mahramdir:

*Toza joni suxan az hamdamish,
Basta chashmi xirad az mahramish.*

(Hamdamligidan suxan joni kamolotda. Mahramlikda aql bovar etmas yuksaklikda (tarjima bizniki – Sh.S.)).

Yoki Navoiyga murojaat qilib:

*Malik, Mulkati suxan, ki naxo'st,
Dam ba tavfiq hamdamat buda.
G'ayri kilkat kase zi zulfi suxan,
Girehi nasr-u nazm nakushuda.
Hech kas be nasimi marhamatat
Gardi mehnat zi chehra nazududa.*

(Sen so'z mulkingning sultonidursan, Omad senga hamisha hamdam. Sendan o'zga kishi suxan zulfidin nasr-u nazm tugunini yecha olmagan, Hech kim sening marhamating shabadasisiz yuzidan qiyinchilik changini tozalay olmagan (tarjima bizniki – Sh.S.)).

Ahliy Navoiyning ochiqqo'lligini, saxiylikda Hotami Toydan o'tishini uning qo'llarini Nil daryosiga qiyos qilish orqali tasvirlaydi:

*Ajab mador z-i dastash ki kardaam monand
Ba bahri Niyl, ki joriy buvad az o' anhor.
Latoyifi karamash komi xalq shahri dod,
Kafi inoyati o' shud chu bahre az isor.*

(Ajablanma, agar men uning qo'lini Nil dengiziga qiyoslasam, undan ko'plab daryolar oqib chiqadi. Uning inoyatli kafi ham sadaqa tarqatishda dengiz misol bo'lib, Nildan daryolar oqib chiqqanidek, uning kafidan ham inoyat oqib turadi (tarjima bizniki – Sh.S.)).

Navoiy do'stlariga ba'zida achchiq gapirsa ham, uning zamirida ularni to'g'ri yo'lga boshlash, yaxshi niyat yotadi. Ammo u dushmanlariga shirin gapirsa-da, ularga ayovsiz raqobatdadir:

*Payke, ki vay nihadash zahr, fi-l-masal dar dast,
Bigu, bino'sh, ki dar komi o'st nushguvor.
Sharob dar dahani do'stonash nushinta'm,
Shakar ba baxti badi dushmanonash neshxor.*

(Agar u qo'lga, masalan, zahar tutqazib, "ich" desa, u kishining og'zida zahar xushta'm ichimlikka aylanadi. Do'stlariga achchiq sharob bersa, do'stlari og'zida shirin ichimlikdir, dushmanlariga shakar bersa, u sarqit kabi ta'sir etadi (tarjima bizniki – Sh.S.))

Mir Alisher Navoiy, ma'lumki, barchaga maslahatgo'y bo'lgan. Hatto uning ustozi va piri hisoblanmish Abdurahmon Jomiy ham o'z asarlarini yozishda u bilan maslahatlashgan. Amirning maslahatlari Sulton Husayn uchun katta ahamiyatga ega bo'lgan. Boyqaro o'g'illari qayerda hokim bo'lishmasin, Navoiy o'git-nasihatlarini asosida ish ko'rishga harakat qilganlar. Shoir va davlat arbobi Navoiyning aralashuvi natijasida davlatning ko'pgina ichki va tashqi nizolariga chek qo'yilgan. Ahliy ulug' amirning bu noyob sifatini shunday ulug'laydi:

*Dami mujodalayi shahon shavrat az fazlat,
Ki tig'i mehri tu bishkast qalbi sad qahhor.
Ba dasti fazli tu naqdi hunar suxanho nest,
Ki hast ganji nihonat k-romat az dodor.*

(Shohlar tortishuvida sening maslahatlaring fozilligindan darak, sening mehring tig'i qahrli yuz kishining qalbini teshadi. Sening izmingda faqat so'z san'ati emas, balki yashirin xazina bordirkim, Parvardigor inoyati tufayli rom etasan (tarjima bizniki – Sh.S.)).

Fazlda beqiyos bo'lgan bu ulug' insonning turish-turmushi barcha xabardor kishilar uchun poklik mezoni edi. Hatto Husayn Boyqaro uni o'ziga pir deb hisoblagan. Ahliy ham uni tavof qilishga umid bog'lagani quyidagi satrlarda yaqqol seziladi:

*Vujudi nuh falakat xoki rah ba har qadame
Sitoda xayli malak bar daraxt ba istehzor,
Dari tu bo'sa dihad Ka'ba, gar safo jo'yad,
Chunonchi bar qadamat chehra menihad zavvor.*

Bayt:

*Nuh falakat xoki qadam bo'sa dihand,
Xayli malak bar qadamat chehra nihand.*

(To'qqiz falakning vujudi har qadamda (oyog'ing ostida) tuproq bo'lib yotibdi, malaklar eshiging oldida chaqirishingga muntazir. Ka'ba o'zi kabi pok joy qidiradigan bo'lsa, ziyorat qilishga kelayotganlar poyingga yuzlarini bosib tavof qilganligi kabi sening ostonangni o'padi (tarjima bizniki – Sh.S.))

XV asrning ikkinchi yarmi temuriylar saltanatida yashab, ijod etgan ko'pgina adabiyot va ilm-fan peshvolari (Mirxond, Xondamir, Davlatshoh va boshqalar) o'z asarlarida Navoiyning o'ta saxiyligi, qo'li ochiqligi haqida ko'plab ma'lumotlar qoldirganlar. Ahliy qasidasida ulug' amirning yana bir fazilatini, uning hech qachon birortadan mol-mulk tama'ida iltimos qilmaganligini alohida qayd etishni lozim topadi:

*Vujudi kas nabuvad hamchu xalq-u mardumiyat,
K-in naquft ba talxi-yu, on nakard ozor.
Digar chu himmatat andar jahon nadida kasi,
Nokarda dar hama umr iltimose az ag'yor.*

(Bunchalik xalqchil, xalqparvar vujud hech kimda yo'q. Bunday himmat ham hech kimga nasib etmagan. U umrida birovdan biror narsa so'ramagan (tarjima bizniki – Sh.S.)).

Ma'lumki, saroy ichidagi fitnalar tufayli Navoiy ancha aziyat chekkan. Mirning kundan-kunga ortib borayotgan mavqeyi, obro'-e'tiboridan g'ashlangan g'anamlari orqavorotdan tosh otishga qo'llaridan kelguncha harakat qilganlar. Bundan xabardor Ahliy samimiy hamdardlik izhor etib, kishi avvalo o'zini yenga olishi lozim, ko'ngilning haddan bo'shligi ham insonga, ko'pincha, dard-alam keltirishi haqida misralar keltiradi:

Daruni dushman chohast, barqaror mabod,

*Nayoft hech dil az so'zi hasratash juz bor.
Rafiqi xasmi tu navbad ba juz dili bipyon,
Ba harchi didayi giryon o' kunad timor.
Dushmanatro mabod juz dili biryon,
Hech dil so'z ba har didayi giryon.*

(Dushman ichi chohdirkim, barqaror bo'lmasin. Biror dil hasrat o'tidan boshqa narsaga ega bo'lmadi. Har qancha ko'z yoshi-yu, hamdardlik bildirsa ham, biryon (eziluvchan) ko'ngildan o'zga dushmanning do'sti bo'lmas. Dushmaningda ham shunday eziluvchan ko'ngildan o'zga narsasi bo'lmasligini, senga har bir yig'loqi ko'zga ko'nglingni buzmasligingni tilayman (tarjima bizniki – Sh.S.)).

Amir Alisherning adab ahliga homiylik qilishi, barcha uchun ilm maskanlari eshigini ochib qo'yganligi natijasi o'laroq, butun Movarounnahr, Xurosondagi ilm shaydolari, talabadan tortib, donishmandgacha uning atrofida jam bo'ldilar. Uzoq-yaqindan to'plangan shoirlar uning majlislarini bezay boshladilar:

*Tu Xizri rahravoni ba donnish-u tahqiq,
Tu Shibliy-u Junayd az daloili atvor.
Shak-u yaqin naburd, roh dar kamolotat,
Ki dar maqomi inoyat namudi istiqror.*

(Sen ilmu-donishda yo'l ko'rsatuvchi Xizrsan, (ya'ni ustozsan). Sen Shibliy va Junayd kavidursan. Kamolotingga hech shubha yo'qdir, chunki inoyat maqomida mahkam o'rnashgandursan (tarjima bizniki – Sh.S.)).

Barcha ilm-u fan va adabiyot peshvolari Navoiy madadidan sarfarozi va uning xizmatiga hamisha shaydirlar. Ahliy ham ular qatorida Amir Alisherni ulug'lashga va xizmatga hozir edi:

*Rafiq gasht turo fazl-u lutfi yazdoni
Nigohdori tu boshad harosati axyor.
Ba tav' man nakushoyam kamar az in xidmat,
Ba sidq madhi tu koram buvad na az ag'yor.*

(Senga rafiq bo'ldi Yazdon (Xudo) lutfi va fazli, u sening nigohdoring bo'lsin. Men bajonudil sening xizmatigdadurman, sening madhing bilanman, boshqa bilan ishim yo'q (tarjima bizniki – Sh.S.))

Alisher Navoiy kitobat qilishga, husni xatning go'zal va nafis bo'lishiga katta e'tibor bergan. Bunga o'z atrofiga to'plab, ishlariga homiylik qilgan Sulton Ali Mashhadiy, Zayniddin Mahmud, Sulton Muhammad Nur, Sulton Muhammad Xandon, Abdul Jamil kabi mashhur xattotlarni misol qilsa bo'ladi [Муродов 1971, 56-57]. Navoiyning o'zi ham insho san'atini mukammal egallagan mohir xattot bo'lgan. Quyidagi baytlar yana bir karra shuning isbotidir:

*Yaqin, rabuda kilki tu surati Monist,
Ki so'zad az hasadash chun xatat kunad izhor.
Az onki kilki tu xol-u xatest mushkinrang,
Bisuxt sad dili sangin-u nasx kard g'ubor.*

Yoki quyidagi satrlarga nazar soling:

*Gar xati tu dida bar sar man nihodam chi ajab,
Zamona bar xati tu sar nihad ba istehzor.
Du didayi ravshan az on bar dari tu soyad charx,
Ki karda sajda zohir turo uluvv al-absor.*

Yoki:

*Gar xati tu dida banda nodiran,
Bar xati tu karda sajda zohiran.*

(Agar xating ko'rib, uni boshga ko'tarsam ne ajab, zamona sening xatingga sajda qiladi-ku. Charx ikki ravshan ko'zini eshigingga surtsa, barcha aqlli, mulohazali kishilar senga bo'yin egadi. Sening xatingni banda kam ko'rsa-da, ko'rgan zahoti xatingga sajda qiladi (tarjima bizniki – Sh.S.)).

Alisher Navoiy tabiatan muloyim va sabr-qanoatli shaxs sifatida mashhur bo'lgan. Uning bu fazilatlarini, tabiiyki, davlat arbobi uchun benihoya shuhrato-varidir:

*Yaqin ki, kori turo shud z-ilmi shar' asos,
Yaqinki, komi turo shud hilm-u sabr hisor.*

(Shubhasizdirki, shariat hayot yo'lingga asos, muloyimlik va sabr maqsadlarning qal'asidir (tarjima bizniki – Sh.S.)).

Amir Alisher hech qachon mol-dunyo havasida bo'lmagani ma'lum. "Makorimul-axloq"da keltirilishicha, "906-hijriy yil

boshlarida (1500) Sultoni Sohibqiron (Sulton Husayn Boyqaro) Mozandaron viloyatiga tashrif buyurgan edilar. Hukumat egasi amir Muboriziddin Valibek janoblari nomiga Hirot shahri va uning atrofidagi aholidan zarur xarajat uchun 100.00 dinor kepakiy undirib yetkazish haqida farmon keldi. Ul janob shu mablag'dan 50000 dinorni bulukot dehqonlari va moldorlaridan undirib, qolgan qismini xona boshiga sochish yo'li bilan Hirot ichida istiqomat qiluvchilardan undirishni xayol qildi. Lekin biror ishga davlatli Amirning fikrisiz va maslahatisiz qo'l urilmas edi. Shuning uchun ham ul hazratning noiblaridan birini chaqirtirib, bu fikr ul kishiga – Navoiyga yetkazildi. Ul kishi “Bul fursatda xalq ustiga o'rinsiz soliq solishni oliy darajali sohibqiron davlatiga munosib ko'rmayman” dedilar va shu vaqtning o'zidayoq mazkur mablag'ni xususiy pullaridan berdilar. Xalq esa ul hazratning haqlariga duolar qilib, ul zotga sanolar aytishdi ...” [Хондамир 2015, 117].

Anglashilganidek, uning saxiyligi el tomonidan mamnuniyat bilan qabul etilib, xalqning mehr-muhabbatiga sazovor bo'lgan va Navoiy qayerga bormasin, xalq uchun bayramga, shodiyonaga aylangan:

*Hama muluki jahon banda karda dahrat az on,
Ki hargiz az tu kas nadid istihzor.
Digar z-javdi tu yobad chu olam shodi
ba mardiyu ba karam olame bigir-u bidor.
Buvad ba mardiy digar kase misoli tu kam,
Zamona misli tu kam yobad az hama axyor.*

(Davr sen kabi allomani ko'rmagani sababli, (hayoting tarzi) butun jahon maliklarini o'zigabanda etmishdir. Seningsaxovatingdan olam shodlikka to'ladi. Senga mardlikda teng bo'ladigan odam kam, zamona barcha xayrlilarning ichida sendayini kam ko'radi (tarjima bizniki – Sh.S.)).

Ahliy bu baytlarni umumlashtirib, ixcham to'rtlik shaklida ifoda eta bilgan:

*Mumkin na, ki hargiz chu tu yobad olam,
Hargiz chu tu kas nadid marde ba karam.
Yobad mardiy digar kase misli tu kam,
Olam ba karam misli tu kam yobad ham.*

(Sendekni topmog'i mushkuldir olam, Hech kim sendek

saxovatli mardni ko'rgani yo'q, Mard topsa (ko'rsa) ham, sen kabisi juda kam, Saxovat olami sen kabini kam ko'radi (tarjima bizniki – Sh.S.)).

Mana shunday qalbi xalq qalbiga payvand, o'rta asrlar zulumatida yorqin yulduz bo'lib porlagan va yetti iqlimga ziyo taratgan ulug' insonning nomi hamisha dillarning to'rida saqlanishi, tillardan tushmasligi Ahliyning qalb tilagi bo'lgan bo'lsa ajab emas:

*Nishoni fazl ba nomi kasest to'g'royash,
Ki solhoyi base der bod-u xohad bud.
Hamisha xotam iqbol-u xutbayi davlat,
Ba nomi Mir Alisher bod-u xohad bud.
Aduyi davlati o' dasti qudratash, yo rab,
Chu dasti dushmani din zer bod-u xohad bud.*

(Fazl nishoni tug'rosi ul nomdadurkim, yana uzoq yillar o'chmasin va hamisha saodat muhri, davlat xutbasi Mir Alisher nomida bo'lsin va shunday bo'lajak. Uning davlati dushmanlarining qudratli dastini din dushmanlarining qo'liday kalta etib, zeriroy etsin va shunday bo'lajak! (tarjima bizniki – Sh.S.))

Quyidagi qit'ada esa Ahliy ko'rgan-eshitganlari va bilganlari asosida xulosa chiqarib, Navoiyning real qiyofasini tasvirlab beradiki, bundan qisqaroq, shu bilan birgalikda, bundan aniqroq va haqqoniyroq qilib kishiga tavsif berish dushvor bir holdir:

*Sarvari mulki karam, hokimi dahr,
Komili korgahi ahli kamol.
Hukmi o' dodi mahomad doda,
Adli o' karda adam gardi malol.
Marhami dardi dili mardumi dahr,
Muslihi holi hama dar hama hol.
Karda masdud dari hirs-u hasad,
Doda dodi havasi ahli kamol.
Avval, o' hamaro hosili umr,
Duvvum, o' adami amri mahol.*

(Karam mulkining sarvari, davr hokimi-yu ahli kamol san'atxonasining piri komili. Uning hukmi tahsinovar odildir, uning odilligi natijasida g'am-anduhlarga chek qo'yildi. U zamona xalqlari dili dardiga hamdarddir. Hamisha barchaga maslahatgo'ydir. U kamol ahli tilagiga yuz ochgandir, U avvalo hammaga umr mazmuni bilan ibratli. So'ng esa barchaning hojatbaroriki, qo'lidan kelmaydigan ish

yo‘q (tarjima bizniki – Sh.S.))

Ko‘rib turibmizki, har misrada Navoiyga xos bo‘lgan fazilatlar o‘z aksini topgan.

Adabiyotlar

- Бертельс, Е.Э. 1965. *Навои и Джами: Избр.труды*. Москва: Наука.
- Муродов, А. 1971. *Ўрта Осиё хаттотлик санъати тарихидан*. Тошкент: Фан.
- Навоий, Алишер. 2011. *Мажолис ул-нафоис*. ТАТ. 9-жилд. Тошкент: Ғафур Ғулом номидаги НМИУ.
- Навоий, Алишер. 2011. *Муҳокамат ул-луғатайн*. ТАТ. 10-жилд. Тошкент: Ғафур Ғулом номидаги НМИУ.
- Roziy, Amin Ahmad. *Haft iqlim*. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 617.
- Ozar, Lutf Alibek. *Otashkada*. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 793.
- Хондамир. 2015. *Макорим ул-ахлоқ*. Тошкент.
- Sheroziy, Fursat. 1896. *Osori ajam*. Toshbosma. Hindiston.
- Shushtariy, Nurulloh. XIX asr. *Majolis ul-mo‘minin*. Toshbosma. Tabriz.

The praise (madh) of Alisher Navoi in the qasida by Ahli Shirazi

Shuhrat Sirojiddinov*

Abstract

Among the other genres of classical literature of the East, the genre of the qasida (or qasidah, often translated as ode) is relatively old and played an important role in the development of poetic thinking. Furthermore, the praise (madh) is one of the most widely described issues in classical literature, as well as it developed simultaneously with the genre of qasida (or qasidah, often translated as ode). The issue about the genre of qasida (or qasidah, often translated as ode) and the praise (madh) in the history of our literature is so intertwined that is impossible to imagine them separately. In this research, the author analyzed these two issues together.

This article discusses the qasida (or qasidah, often translated as ode) called masnu' (meaning full of arts) dedicated to Alisher Navoi by Ahli Shirazi, a representative of Persian-Tajik literature. The author emphasizes that the qasida (or qasidah, often translated as ode) written by Alisher Navoi called masnu' (meaning full of arts) inspired Ahli Shirazi, and while analyzing the verses of the qasida (or qasidah, often translated as ode), he proved through historical facts that each verse in the qasida describes the qualities of the poet.

Key words: *qasida (or qasidah, often translated as ode), madh (meaning praise or compliment. The part of the poem that shows approval of or admiration for someone), masnu' (meaning full of arts), tarsi' (literal. The act of decorating with precious stones. But in the poetry, the state of being in tune and rhymed relatively of the words of both verses), poetic methods, tadhkirah (tadhkirah (تذکرة), Arabic for "memorandum" or "admonition").*

References

- Bertels, Y.E. 1965. *Navoi i Djami: Izbr.trudi*. Moskva: Nauka.
Murodov, A. 1971. *O'rta Osiyo xattotlik san'ati tarixidan*. Toshkent: Fan.
Navoiy, Alisher. 2011. *Majolis ul-nafois*. TAT. 9-jild. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi NMIU.

* Shuhrat S. Sirojiddinov – Doctor of Sciences in Philology, Professor, Tashkent State University Of Uzbek Language And Literature Named After Alisher Navoi.

e-pochta: shsirojiddinov@navoiy-uni.uz

ORCID ID: 0000-0002-6928-6292

- Navoiy, Alisher. 2011. *Muhokamat ul-lugʻatayn*. TAT. 10-jild. Toshkent: Gʻafur Gʻulom nomidagi NMIU.
- Roziy, Amin Ahmad. *Haft iqlim*. Qoʻlyozma: OʻzFASHI, № 617.
- Ozar, Lutf Alibek. *Otashkada*. Qoʻlyozma: OʻzFASHI, № 793.
- Xondamir. 2015. *Makorim ul-axloq*. Toshkent.
- Sheroziy, Fursat. 1896. *Osori ajam*. Toshbosma. Hindiston.
- Shushtariy, Nurulloh. XIX asr. *Majolis ul-moʻminin*. Toshbosma. Tabriz.

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

“Oltin bitiglar – Golden Scripts” jurnali – Sharq adabiyoti va madaniyati, ijtimoiy-ma’naviy hayoti, tilshunoslik va aniq fanlar, dinshunoslik va ilohiyotshunoslikka oid ahamiyatli qo’lyozma manbalar, xalq og’zaki ijodi namunalariga bag’ishlangan ilmiy tadqiqotlar xulosalarini chop etishga mo’ljallangan.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo’lyozmalar yil davomida o’zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, turkiy tillarda topshirilishi mumkin. Agar muallif o’z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr etmoqchi bo’lsa, unda qo’lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etishi kerak.

Qo’lyozmalar MS Word (.doc) formatida (oltinbitiglar@gmail.com) elektron pochta yuborilishi kerak. Iqtiboslar va izohlar bo’yicha MS Word menejerini qo’llash lozim.

Barcha qo’lyozmalar muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma’lumot bilan yuboriladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig’i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o’ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo’lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantirilishi lozim.

Maqola matni 3 000–5 000 so’zdan iborat bo’lishi kerak.

100–150 so’zdan iborat o’zbek va ingliz tillaridagi abstrakt (annotatsiya) va 5–10 so’zdan kam bo’lmagan kalit so’zlar (o’zbek va ingliz tillarida). Abstrakt maqolaning maqsadi, metodologiyasi va natijalarini qisqacha ifodalashi kerak.

Adabiyotlar ro’yxati 5 sahifadan oshmasligi lozim.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo’lishi mumkin) 1500 so’zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so’ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo’limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to’q bo’yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o’zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tillarda yozilgan bo’lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola sarlavhasidan keyin sahifaning o’ng chetida muallifning ism-familiyasi yozilib, oxiriga yulduzcha (*) ishorasi

qo'yiladi va sahifa pastida muallif haqida quyidagi qisqa ma'lumotlar beriladi: F.I.O., ilmiy daraja va unvon; ish joyi; e-pochta va ORCID ID (raqami).

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – *yotiq*, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki" shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasini qavs ichida () satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satrboshidan, boshqa barcha qatorlari abzasdan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

6.1. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

Matnda qo'lyozma (toshbosma)ga havola berish:

[Xondamir, Makorim, 17^a]

7.2. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011. *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2011, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011(a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011(b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Sirojiddinov 2011(a), 99]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiya berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar:
Nashriyot nomi.

Vohidov, Rahim va Husniddin Eshonqulov. 2006. *O'zbek mumtoz
adabiyoti tarixi*. Toshkent: Adabiyot jamg'armasi nashriyoti.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va Eshonqulov 2006, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq muallifi bo'lsa, bibliografiya barcha mualliflarning ismi to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda, birinchi muallifning ismi yozilib, davomida *va boshqalar* deb ko'rsatiladi:

[Familiya va boshqalar nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiya berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*,
Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi
raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Ismoilov, Ilyos. 2020. "Navoiy ijodida Ya'juj-Ma'juj obrazi." *Alisher
Navoiy va XXI asr*, Shuhrat Sirojiddinov muharrirligida, 130 –
133. Toshkent: Mashhur-press.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Ismoilov 2020, 131]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiya foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL.
Foydalanilgan sana.

Adizova, Iqboloy. 2020. *Thinker poetess of the East*. Germany:
Lambert Academic Publishing. <https://www.lap-publishing.com/>. 12.07.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Adizova 2020, 11]

Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar:
Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek
matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti.
<http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 1987, 19-hujjat]

7.3. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni:
maqola sahifalari.

Alimuhamedov, Rixsitilla. 2018. "Qadimgi turk-moniy adabiyoti."
Oltin bitiglar 1: 65 – 76.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Alimuhamedov 2018, 70]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Ismoilov, Ilyos. 2020. "Saddi Iskandariy" dostonidagi adabiy ta'sir va o'ziga xoslik masalasi xususida." *O'zbekistonda xorijiy tillar* 3: 229 – 235. doi: 10.36078/1596780050.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Ismoilov 2020, 231]

7.4. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro'yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo'yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo'lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko'rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi.

Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. "Jomiy "Xamsa" yozganmi?." *O'zbekiston adabiyoti va san'ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Sobirov, Ergash va Akmal Kenjayev. 2010. "Milliy qadriyat va globalashuv". *New York Times*, 27.02. <http://www.nytimes.com/28/us/28health.html>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sobirov va Kenjayev 2010, 17]

Maqola so'ngida foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro'yxati ikki qismdan iborat bo'lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko'rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini "*The Chicago Manual of Style, 16th Edition*" qo'llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko'rib olishingiz mumkin.

Ushbu son "Oltin bitiglar" tahririyatida sahifalandi.
Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi 103-uy.
e-mail: goldenscripts@gmail.com
Tel.: +99891 166-31-38
Bosishga 30. 03 2021-yilda ruxsat etildi
Qog'oz bichimi 70x100 1/16/.
nashriyot bosma tabog'i: 8
Jurnal 2017-yil 26 oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot va axborot agentligi
tomonidan № 0940 raqami bilan ro'yxatdan o'tgan.
Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqriz qilinmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi.
"Mashhur-Press" bosmaxonasida chop etildi.
Buyurtma №0440 Adadi 300 dona.
Bosmaxona manzili:100129 Toshkent, Markaz 15, 1-uy. Tel.: +99890 900 75 77, +99894
659 94 62